

(1) בראשית פרק לה

(יט) ותמת רחל ותקבר בדרך אפרתה הוא בית לחם:
(כב) ויהי בשכן ישראל בארץ ההוא וילך ראובן וישכב את בלעה פילגש אביו וישמע ישראל פ ויהיו בני יעקב שנים עשר:

(2) בראשית פרק מט

(ג) ראובן בכרי אתה כחי וראשית אוני יתר שאת ויתר עז:
(ד) פחז כמים אל תותר כי עלית משכבי אביך אז חללת יצועי עליה:

(3) תלמוד בבלי מסכת שבת דף נה:

אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן כל האומר ראובן חטא אינו אלא טועה שנאמר "ויהיו בני יעקב שנים עשר" מלמד שכולן שקולים כאחת אלא מה אני מקיים "וישכב את בלעה פילגש אביו"? מלמד שבלבל מצעו של אביו ומעלה עליו הכתוב כאילו שכב עמה
תניא רבי שמעון בן אלעזר אומר מוצל אותו צדיק מאותו עון ולא בא מעשה זה לידו אפשר עתיד זרעו לעמוד על הר עיבל ולומר "ארור שוכב עם אשת אביו" ויבא חטא זה לידו! אלא מה אני מקיים "וישכב את בלעה פילגש אביו"? עלבון אמו תבע אמר אם אחות אמי היתה צרה לאמי שפחת אחות אמי תהא צרה לאמי עמד ובלבל את מצעה

(4) אחרים אומרים שתי מצעות בלבל אחת של שכנה ואחת של אביו והיינו דכתיב "אז חללת יצועי עליה" (אל תקרי יצועי אלא יצועיי)
כתנאי "פחז כמים אל תותר" רבי אליעזר אומר פזתה חבתה זלתה
רבי יהושע אומר פסעתה על דת חטאת זנית
רבן גמליאל אומר פיללתה חלתה זרחה תפלתך
אמר רבן גמליאל עדיין צריכין אנו למודעי רבי אלעזר המודעי אומר הפוך את התיבה ודורשה זעזעתה הרתעתה פרחתה חטא ממך
רבא אמר ואמרי לה רבי ירמיה בר אבא זכרת עונשו של דבר חלית עצמך חולי גדול פירשת מלחטוא:

(5) רש"י על בראשית פרק לה פסוק כב

וישכב - מתוך שבלבל משכבו מעלה עליו הכתוב כאלו שכבה ולמה בלבל וחלל יצועיו שכשמתה רחל נטל יעקב מטתו שהיתה נתונה תדיר באהל רחל ולא בשאר אהלים ונתנה באהל בלעה בא ראובן ותבע עלבון אמו אמר אם אחות אמי היתה צרה לאמי שפחת אחות אמי תהא צרה לאמי לכן בלבל:
ויהיו בני יעקב שנים עשר - מתחיל לענין ראשון משנולד בנימין נשלמה המטה ומעתה ראויים להמנות ומנאן. ורבותינו דרשו ללמדנו בא שכולן שוין וכולן צדיקים שלא חטא ראובן:

(6) רד"ק על בראשית פרק לה פסוק כב

הלך לאהל בלעה ושכב עמה. פלגש אביו, אשת אביו היתה נקראת פלגש, שראובן חשב כי לא היתה אסורה עליו לפי שהיתה תחלה שפחה ואחר כן לקחה אביו לפלגש, והכתוב מעיד עליה שהיתה לו לאשה כמו שאמר ותתן לו את בלעה שפחתה לאשה (לעיל ל, ד), והיתה אסורה עליו כי בני נח נצטוו על העריות כמו שכתבנו כל שכן בני יעקב, לפיכך נטל ממנו יעקב בכורתו כמו שאמר בחללו יצועי אביו (דברי הימים א' ה, א), ונתנה בכורתו ליוסף. וישמע ישראל, ופירש מן האשה, זהו שאמר ויהיו בני יעקב שנים עשר כי לא היה לו עוד בן, והיה פורש כל ימיו מאשה ומדרכי העולם והתעסק בעבודת הא-ל, זהו שאמר והיה ה' לי לאלהים (לעיל כח, כא). ובדרש לא שכב עמה אלא בלבל יצועה, אמר אם אחות אמי צרה לה תהא שפחתה צרה לה, עמד ובלבל יצועה:

(7) אבן עזרא על בראשית פרק לה פסוק כב

וילך ראובן - יפה פירשו רבותינו ז"ל וכסה קלון ערום:

8) רמב"ן על בראשית פרק לה פסוק כב

וישמע ישראל סיפר הכתוב ענותנותו, כי שמע בחלל בנו יצועיו, ולא צוה שיוציאוהו מביתו מכלל בניו ולא ינחל עמהם, אבל ימנה עמם ויהיו שנים עשר, והוא ימנה ראשון ולכך עשה משתי הפרשיות פסוק אחד, כי אף על פי שהוא תחלת ענין, שבא למנות השבטים משנולדו כולם, רמז כי ראובן לא נדחה במעשהו:

9) ועל דרך הפשט יתכן שבלבל ראובן יצועי בלהה מפחדו שלא תלד ליעקב עוד, כי הוא הבכור, וחשב לקחת שני חלקים ויפסיד יותר מכל האחים, ולא פחד מאמו כי זקנה היתה, ואולי מתה זלפה, או חשש לכבוד אמו בעבור היותה שפחה ולכן נטלה ממנו הבכורה מדה כנגד מדה, וזהו טעם ויהיו בני יעקב שנים עשר, כי לא הוליד אחרי כן:

10) ספורנו עה"ת ספר בראשית פרק לה פסוק כב

וישמע ישראל ויהיו בני יעקב שנים עשר. אע"פ ששמע לא הפילו ממנין בניו כי לא היה ספק אצלו שעשה תשובה לאלתר ולא נעדר ממנין בני יעקב:

11) הכתב והקבלה על בראשית פרק לה פסוק כב

וילך ראובן וישכב. אמרו (שבת נ"ה) שלא חטא בשכיבה ממש רק שבלבל משכבו כמ"ש רש"י וכ"ה בס' הישר. ונ"ל הכרע מל' המקרא לדעת רז"ל, כי על שכיבה ממש לא שייך לשון וילך וישכב, כי לשון וילך יורה על התנועה מן הפנים אל החוץ, לכן לא יחובר עם לשון וישכב רק לשון ביאה או קימה כמו ותבוא ותשכב, ותקם ותשכב דבנות לוט, וכן ברות ותבא ותשכב מרגלותיו וכן בהרבה מקומות, והוא הראוי לענין שכיבת הזוג שהוא בפנימית החדר לא קרב חוצות, לכן לא שייך בזה לשון וילך. . . ולזה יראה לפרש לשון וישכב האמור כאן מה שהוא הפך הקימה, וכמו שלשון קימה יורה על הגדולה והכבוד כמו מקים מעפר דל ככה יורה לשון שכיבה על הפוכו, והוא הורדת הבזיון והשפלות כענין נשכבה בבשתנו, וכבר מצאנו לשון שכיבה על הירידה וההשפלה מלמעלה למטה כמו ונבלי שמים מי ישכיב (איוב ל"ח), שפירושו יוריד וישפיל גשמי שמים,

12) ואחר שידענו מעדות המקרא שבלהה לא היתה פילגש ליעקב כ"א אשתו ככתוב (לעיל ל') ותתן לו את בלהה שפחה לאשה, ובבאור אמר קרא (ל"ז ב') בלהה וזלפה נשי אביו. (וקטורה שנקראת אשה ופילגש, כבר אמר הרמב"ן בעבור שנאמר לאברהם כי ביצחק יקרא לך זרע לא בזרע אחר היו כל נשיו אצלו פילגשים ולא היו נחשבות לנשים שאין זרען ביורשיו ע"ש), ואין לך בזיון יותר גדול מלקרוא את האשה הנשואה בנשואין גמורים בשם פילגש, והוא פחיתות לה ולבעלה, וזהו לדעתי מה שייחסו רבותינו לחטא ראובן שבלבל יצועי אביו, והוא במה שקראה בשם פילגש לעיני כל העם.

13) ולפי"ז טעם המקרא, ראובן הלך (קרב חוצות בין אנשי העיר) ויבז ויורד את בלהה, במה שקראה בשם פילגש אביו, ושהיא איננה אשתו נשואה בנשואין גמורים, ומקום בזותו אותה לא היה במקום מוצנע כ"א במקומות נודעות לרבים עד שמגלגול הדברים באו לאזני אביו, וזהו מה שסיים קרא וישמע ישראל.

14) והנה לפירוש זה אין וישכב בהחלט כ"א עפ"י הדבור, כי מצאנו כמה פעלים שפעולתם אינם עשיית הפעולה בהחלט כ"א עפ"י הדבור לא במעשה, וכן ונתן אותם על ראש השעיר, שהוא להמפרשים רק נתינה בדבור, וכן כל טמא וטמאנו, וטמא אותו, וכן וטהר את הנגע בפ' נגעים וכן וישם את אפרים לפני מנשה, אין פעולתם רק בדבור, לא במעשה.

15) וקרוב לומר שהסבה אשר ממנה נתעורר לבזותה בשם פילגש כי ראה עושה מלאכת כל צרכי הבית אחר הנשואין כמקדם בהיותה שפחה, ולא ידע כי רק מצד ענותנותה תחזיק עצמה כאחת השפחו'. וחשב שהוא מצד החיוב עליה, לכן קראה בשם פילגש שהוא לבעלי הלשון מלה הפוכה ומורכבת ר"ל עומדת לפרקים למשגל, ומשמשת את הבית.

16) תורה תמימה על בראשית פרק לה פסוק כב

ועיין במהרש"א שכתב דראובן חשב שבלהה וזלפה היו שפחות גם אחר שנשאו ליעקב, ובאמת נשתחררו אחר נשואיהן, יעו"ש, ולפי"ז יש לפרש המשך הפסוק הסמוך אחר ענין זה ויהיו בני יעקב שנים עשר, אשר אינו מבואר כלל שייכות סמיכות מספר זה למעשה ראובן, אך לפי המבואר י"ל שבא הפסוק להורות שנשתחררו, משום דאל"ה הרי קיי"ל ולד שפחה כמוה שמתייחס אחריה (קדושין ס"ז ב') ואינם בני יעקב כלל, לכן כתב שבני יעקב שנים עשר, וגם בני בלהה וזלפה בכלל, ומבואר שמתייחסים אחריו, וזה ע"כ מפני שנשתחררו, ודו"ק: